

Б и δ л и о ѿ е к а А ї о р а

кнѣиїа 177

המכון ללימודי יהדות ספרד
מרכז מ"ד גאון לתרבות הלאדינו

*Захваљујемо Центру Моше Давид Гаон
за ладино културу Бен-Гурион Универзитета
у Хејеву на њихови шћамљању овој гјела.*

Copyright © 2026 Елиезер Папо

Copyright © 2026 за Србију, АГОРА

Ова публикација се у целини или у деловима не сме умножавати, прештамповати или преносити у било којој форми или било којим средством без дозволе аутора или издавача, нити може бити на било који други начин или било којим другим средствима дистрибуирана или умножавана без одобрења издавача. Сва права за објављивање ове књиге задржавају аутор и издавач по одредбама закона о ауторским правима.

ЕЛИЕЗЕР ПАПО

Љепша и старија

САРАЈЕВСКА МЕГИЛА

скица за портрет једног свијета
у тринаест дијелова:
десет потеза пером
и
три хорске пјесме

проф. Милена Ђоровић рођ. Гласовић
(1914 – 1982)

Посвећено успомени на
Баку Милену,
без које не бих био оно што сам...

Данас живим само за Тебе,
и осјећам да само данас живим.
Била си трен у коме сам проживио све.
Била си све, а трајала си трен.

Палим ову свијећу за спомен теби,
а знам да ни хиљаду свијећа нема
пламен једне Твоје ријечи.
Знам да ни хиљаду свијећа
нема свјетло Твог ока.

Сведно, нека ова свијећа гори за Тебе;
а Ти – Ти ћеш вјечно горјети у мени.

САДРЖАЈ

Потез први:	Бамидбар	11
Потез други:	Нона.	28
Потез трећи:	Халом беЕспамја	46
Потез четврти:	Шалијах.	54
Потез пети:	Дан наплате	61
Потез шести:	Утук на утук	67
Потез седми:	Немир.	91
Потез осми:	Трострука врпца	98
УЛАЗНА ПЈЕСМА		105
Потез девети:	Ахмед Хавијо	108
СТАЈАЋА ПЈЕСМА		123
Потез десети:	Мегила	129
ИЗЛАЗНА ПЈЕСМА		180
Ријечник мање познатих ријечи		188
Биљешка о аутору		207

Ликови овог дјела немају никакве везе са стварношћу,
баш као што је нису имали ни када су се ствари одиграле.

Аутор

„Али чак и кад буду у земљи непријатеља својих, нећу их одбацити и нећу омрзнути на њих да их докрајчим и да докинем Савез свој с њима, јер Ја сам Господ Бог њихов. Него ћу им се опоменути Завјета са старима, које сам извео из земље мисирске, пред очима народа, да им будем Бог; Ја, Господ.”

(Трећа књига Мојсијева, 26: 44, 45)

Потез први:

Бамидбар

Пет хиљада и тристо шеснаеста је година откако се Праотац Адам уздигао до прве Објаве, хиљаду и пет стотина шездесет и пета година од рођења хришћанског Месије и девет стотина и седамдесет трећа година од Пребјегу пророка ислама из Меке у Медину. Дубровник, пристанишна врева. Брод који је управо стигао из Солуна искрцава људе и ствари. Неколико трговаца нетом сишавших са брода надгледа изношење властите робе. *Што је сићурно, сићурно је.* Слуге дубровачких трговаца преузимају ствари упућене њиховим газдама. Ту је и неколицина гошпара која су дошла да лично преузму неке, очигледно, важније пошिल्ке. Међу онима који се искрцавају с брода је и неколицина Јевреја. Аврам Арама, млад човјек немирна духа, објашњава старијем и опрезнијем Јакову Алтарсу зашто одмах наставља пут за Сарајево, не чекајући трговачки караван, који ће од турске границе до Сарајева имати оружану пратњу.

– *Излажеш ојасности и себе и жену.*

– *Каквој ојасности? Роба ионако иде с вама, а ја ћу је преузети у Сарај-Босни.*

- *Лако је за робу. Глава, грађи мој, љаво...*
- *Путијем из Турске у Турску. Султанов сам љоданик. Идем из Салоники за Сарај-Босну.*
- *Није ти ово Салоники, видјећеш и сам* – одговори му Јаков који је већ неколико пута био у овим крајевима.

Знао је да ово у шта иде није Солун. Зато му се и журило. Да покуша да негдје направи нешто по властитом поимању свијета, а не да заувјек игра унапријед написану улогу. Са Јаковом је причао на јеврејском, колико да Бланку поштеди брига. Посматрао је Рагузу. Зидине, куле, цркве. *Овако је сигурно изгледала Шпанија* – помисли. Насмија се сам себи. *Изгледала? Шпанија сигурно и дан-данас изгледа љако, само што ми нисмо више љамо. Боже* – прође му кроз главу – *ако је човек у свему љако личан, да ли је философија уопште моћна? Гледај Бланка* – обрати се жени – *овако сигурно изгледа и Шпанија.*

Град је био лијеп. Од камена. Допадао јој се. Шпанија? Није овако замишљала Шпанију. Њена Шпанија је много више личила на Салоники.

Преспавали су код мјесног учитеља, Сефарда. Био је сретан да угости једног Араму. Јаков их је упознао с њим. *Није баш згодно да се са женом љовлачим љо љреноћиницима* – рекао је. Захвалио му се. Људи су му чинили услуге сами од себе. Можда и зато што ништа није тражио, или очекивао. *Можда мисле да не учествујем довољно у власнићом живоћу* – помисли. Одмахну руком. *Ништа стварно, понекад је и сам мислио тако.* Сутрадан, у цик зоре, наставили су пут. Унајмио је водича који је прилично добро говорио турски. Довољно да се споразумију. Ни он сам није говорио много боље. У путу се испоставило да су италијански, који је Јакша, тако се звао водич, говорио одлично, и шпањолски, који је Авраму био матерњи, довољно слични да би могли да се споразумију причајући један с другим на два језика. Кад није ишло другачије убацивали су турске ријечи. Одмакли су добрих пар сати од Дубровника и већ су одавно били у Турској, кад се одједанпут, ниоткуда, створише пред њима десеторица наоружаних људи.

– *Предајте све ствари од вриједности* – обрати им се висок бркат човјек, очито вођа дружине.

– *Ја сам само водич* – одговори Јакша први, навлачећи маску пуког посматрача.

– *Ако, ти ћеш да илалаш ишћо уводиш Турке у земљу. Ко да их ми немамо и мноћо више нећо ишћо нам шреба.*

Остали се насмијаше одобравајући. Иако је стање било прилично јасно, Јакша преведе Авраму вођин захтјев:

– *Какав је тво начин? Ја сам османски јоданик. Реци им да сам султан јамчи Јеврејима сијурности...*

– *Мислим да је боље да им не сјомињеш султана.*

Аврам схвати да се пред њима налазе хришћански одметници. Боже како је то све чудно – помисли. *Овде Јишмаел иришисао Есава, тамо Есав изнао Јишмаела, а народ Израела између Есава и Јишмаела, као између чекића и наковња.*

Док јој је муж, по обичају, преводио појединачно на опште, Бланка одлучи да преузме ствари у своје руке:

– *Мухацирлариз* – рече им показујући на Аврама и себе. *Исињаген мухацирлариз.*

– *Вукане* – обрати се вођи један из дружине – *ова вели да су они мухацири.*

– *Толико шурски и ја разумијем.*

– *Из Шјаније.*

– *Чуо сам, Марко, ко и ти, и ево ми све нешто смијешно, ће су од волкој свијетла нашли вамо јодјећ. Фалим те, Боже. Нек и овамо неко бјежи. Нек је, Боже ми ојросиш, неком јоре нећо нама, па да му је и ово наше, вако како је, добро.*

Аврам и Бланка нису разумјели ни ријечи међухајдучког разговора. Јакша је мудро ћутао. Марко није био задовољан Вукановим судом. Било му је јасно да, како је кренуло, још мало па ће их пустити да иду својим путем. *Што сам се онда, кој јавола, одметћо* – мислио је већ данима, гледајући како Вукан пушта жртве, као да је неки свргнути царевић који се бори за повратак на престо, па и правду дијели тако: са царских висина, као да није обични одметник. *Ако си одметник, буди одме-*

и́ник; ако си калуђер, буди калуђер – понављао му је. Немош никако би́и мало калуђер, мало одме́и́ник. Али и Вукан је имао свој одговор: Нисмо ми одме́и́ници, ми смо а́јдуци, своји на свом. Бранимо себе и своје, и на́идамо тшу́ина који нас је њоро-дио. Марку су путници дјеловали као добростојећи. Жали Боже да се оваква йрилика йройус́и – помисли. Ако и немају робе код себе, сиу́рно имају неко́и да их ои́куйи. Окрену се Вукану:

– А ш́ио су они дјежали из Ш́ианије кад је Ш́ианија ришћанска ако нису Турци?

– Од добра нису сиу́рно – одсјече му овај, не скидајући погледа са Аврама. Гледали су се у очи дуго и нетремице. Вукану се допадало што странац није скретао поглед. Двоумио се да ли је у питању храброст или глупост. Мора да му је сведно, ко и мени – закључи – диће да се сваче́и на́лего.

– Је ли йи, Дубровчанине – упита Марко Јакшу – које су вјере ове тшо́је шичице?

– Они су Жудије.

– Јесу ли тше тшо́је Жудије ришћани ил су Турци?

– Жудије су вјера за себе, ни кришћани ни Турци. У Граду имају и своју улицу и своју цркву, ће се Бо́у моле њо свом закону.

– Е само нам је још једна вјера фалила! Мало ли су два крс́иа и луна?

– Нека, Марко, йус́и људе. Нису Турци, нису наши њосо – прекиде Вукан његово умовање.

– Па, видиш да их Турци довлаче.

– Ако. Они йред својим Турцима дјеже, ња ако их ови наши Турци и йримају, не чине ниш́иа ш́ио не дисмо и ми. Закључивши расправу окрену се Јакши: Преведиде овом свом Жудији да је дошо у кућу с више њос́одара. Биће му тшешко док се не навикне, а лу́ио кад се навикне.

Пут за Сарајево су наставили под дојмом оног што се десило. Аврам није престајао да прича о одметничком вођи. Понављао је како мора да научи језик земље, како жели да упозна те људе који су га подсјећали на Макабејце и њихов устанак против јерусалимске власти.